

ПРОБЛЕМИ ТВОРЕННЯ НОВОЇ ЯКОСТІ ІСТОРИЧНО-СФОРМОВАНОГО СЕРЕДМІСТЯ ВІННИЦІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Визначено актуальні проблеми у сфері охорони культурної спадщини Вінниці, які зумовлені сукупністю архітектурно-містобудівних, адміністративно-правових та соціально-економічних перетворень; опрацьовано модель комплексного збереження, як парадигми нової якості історично-сформованого середмістя.

Ключові слова: історично-сформоване середмістя, охорона культурної спадщини, ревіталізація.

Abstract

It was defined the actual problems in the scope of cultural heritage protection in Vinnytsia, which are caused by accumulation of architectural, town-planning, administrative-legal and social-economic transformations. It was investigated the model of complex preservation as a paradigm of a new quality of the historically formed city center.

Keywords: historically formed center, protection of cultural heritage, revitalization.

Вступ

Вінниця є одним із найбільших міст Правобережної України, адміністративним, територіальним та культурним центром Вінницької області з вагомою архітектурно-містобудівною спадщиною. Сучасний вектор розвитку міста зумовлює необхідність вирішення соціально-економічних проблем історичного міста та опрацювання питань охорони культурної спадщини, що є запорукою збереження своєрідності й краси Вінниці, гармонійного поєднання старовинного і нового у спадкоємному розвитку. Оскільки пам'ятки архітектури та містобудування становлять значний соціально-економічний потенціал держави, дбайливе ставлення до культурної спадщини, відродження кращого з втраченого, все більше стає ознакою ефективного сучасного містобудування.

Мета публікації полягає у виявленні проблем збереження традиційного характеру середовища Вінниці та наповнення його новими функціями, задля покращення загального соціально-економічного стану міста.

Основний текст

Оскільки в сучасних умовах ідентичність українських міст визначається умілим використанням культурного надбання, вкрай важливою є архітектурно-містобудівна спадщина Вінниці кінця XIX – початку XX ст. та її соціально-економічний потенціал. Відомо, що найбільш важлива в композиційному відношенні територія середмістя зайнята історичним ядром, що сформувалось вздовж вул. Соборної [1]. До появи периметральної, в основному триповерхової забудови, архітектурні доміанти і оборонні споруди історичного ядра міста виявляли і підкреслювали найважливіші просторові комбінаційні вузли місцевості. Проте, забудова другої половини XX ст. знівельовала ці акценти, позбавила також пам'ятки архітектури відповідного середовища і порушила зв'язок з природним оточенням [1]. Отже, традиційні інструменти та засоби просторового розвитку другої половини XX ст., що відповідали в основному ідеології індустріальної епохи, призвели не лише до знищення значного пласту культурно-історичних цінностей, але і до створення нової особливої категорії – архітектури радянської доби XX ст., що сьогодні також потребує відродження.

Вінниця – історичне місто (постановою Кабінету Міністрів України від 26 липня 2001 р. N 878), що розвивається. Тому місто поступово змінюється, формуючи нові райони і перетворюючи ті, що вже склались. Як відомо, реалії сучасних перетворень середмість великих міст виразно відрізняються від тих ідеалізованих умов, на які були розраховані проекти регенерації середовища у радянський час [2]. Тому за останні десятиліття виникла принципово нова ситуація у відношенні до історичної

забудови міста. Разом з тим, потребує додаткового розгляду питання охорони історично-сформованого середовища. Відомо, що просторову основу історичного середовища визначають такі складові елементи: природний ландшафт, монументальні споруди й забудова та планувальна організація вулиць і площ [3].

Історична міська забудова, до якої входять будівлі різних типологічних груп, формує образ міста і впливає на його естетику. Проте в реаліях сьогодення питання забезпечення реалізації сучасних потреб та збереження архітектурної спадщини, з урахуванням суспільних та приватних інтересів, є питанням дискусійним та суперечливим, що вимагає міжгалузевої взаємодії у вирішенні [1]. Не зважаючи на те, що органами місцевої влади та громадою Вінниці вжито значні заходи щодо створення нового образу міста, у тому числі через позиціонування його історичних, архітектурних, культурних ресурсів, існує ряд вагомих проблем у сфері охорони архітектурно-містобудівної спадщини на різних рівнях [4]:

1. Відсутність сформованої програми збереження та відродження культурної спадщини у місті стає приводом для руйнації об'єктів архітектурної спадщини внаслідок здійснення несанкціонованих будівельних робіт.

2. Недостатнє фінансування пам'яткоохоронної діяльності.

3. Недостатня координація у діяльності органів державної влади із збереження історико-культурної спадщини.

4. Неякісний контроль за виконанням чинних законів та правових актів з боку пам'яткоохоронних органів.

5. Відсутність сприятливого клімату та юридичної основи для залучення приватних коштів у відновлення культурної спадщини.

6. Втрата своєрідності художньо-естетичного образу і унікального природного ландшафту у зв'язку з інтенсивним господарським освоєнням історичних територій.

7. Високий ступінь фізичного руйнування значного числа об'єктів архітектурної спадщини, що призводить до виникнення реальної загрози втрати частини пам'яток.

8. Невідповідність умов утримання і використання історичних будівель сучасним санітарно-гігієнічним та експлуатаційним вимогам.

9. Низький рівень поінформованості жителів міста про культурну спадщину, сучасний стан та перспективу відродження пам'яток, що певним чином спричиняє руйнацію культурно-історичного потенціалу міста.

В умовах стрімких темпів урбанізаційних процесів, задля збереження традиційного характеру середовища Вінниці недостатньо лише включити у життя міста окремі пам'ятники архітектури. В умовах нової стадії свого розвитку, місто розглядається, як багатогранне поняття, що охоплює різні складові: будівлі та споруди, що формують простір міста; громадський простір, що об'єднує людей; вулиці, як зв'язки між просторами та місцями; транспортні системи; природні пейзажі, що допомагають визначити характер та привабливість міста.

Сьогодні проблема збереження культурної спадщини включає такі види комплексних заходів: ревалоризація (збереження історичних та мистецьких якостей успадкованого просторового устрою містобудівного утворення [5]), регенерація (відновлення історичного просторового устрою пам'яткового містобудівного утворення та його функціональне й естетичне включення в життя міста [5]) та ревіталізація (підвищення функціональної значущості середмістя шляхом відтворення втрачених ними громадських функцій або надання їм нових, що не порушують традиційний характер середовища [6]).

Парадигма творення нової якості історично-сформованого середмістя Вінниці включає модель комплексної ревіталізації, що складається із емпіричної, теоретично-проектної та практичної стадії. Загалом вирішуються проблеми відновлення середмістя, реставрації пам'яток, реконструкції важливих споруд, розвитку економіки та культури, активізації місцевою громадою, реабілітації міської ідентичності та традицій [7].

За результатами дослідження досвіду європейських країн встановлено, що збереження та включення об'єктів культурної спадщини в міське життя може мати багатосторонній позитивний вплив на успішний розвиток сучасного міста. Аналіз джерельної бази дозволив розмежувати п'ять основних категорій соціально-економічного потенціалу відродження архітектурної спадщини (за дослідженнями наукових інститутів Норвегії, Швеції, Великої Британії, США) [8]:

1. Вплив на добробут місцевої громади: створення нових робочих місць, збільшення прибутків домогосподарств, спонукання до саморозвитку, посилення конкурентоспроможності громади.
2. Вплив на бізнес-клімат як на місцевому рівні, так і на державному рівні (відновлення історичних будівель сприяє розвитку малого та середнього бізнесу, що базується на активі місцевих громад).
3. Розвиток туризму та модернізація культурної інфраструктури міста.
4. Спонукає до формування сучасного громадського простору, розвитку транспорту та послуг.
5. Вплив на екологічну ситуацію та раціональне використання ресурсів (можливість запобігти розширенню міських територій, завдяки доцільному використанню існуючої забудови міста; сприяє сталому компактному розвитку міських районів).

Отже середмістя Вінниці варто сприймати як логічну і фізичну частину системи історичного міста зі значним потенціалом. Середовище середмістя формується під впливом множини взаємопов'язаних елементів, до них належить: історія та економіка, особливості формування планувальної структури та архітектури, міська громада. Сукупність цих елементів повинна стати основою для творення нової якості середмістя.

Висновки

Встановлено, що, незважаючи на позитивні тенденції останніх років в пам'яткоохоронній сфері, існує ряд вагомих проблем збереження, що потребують нагального вирішення. Зокрема недостатнє державне та приватне фінансування на утримання чисельних об'єктів, що потребують негайного втручання, справляє негативний вплив на формування нової якості історичного середовища Вінниці.

Окремим положенням є розвиток туристичної інфраструктури, ключовими складовими якої є пам'ятки архітектури, що сприятиме самоідентифікації відвідувачів та місцевої громади. Також встановлено, що збереження архітектурної спадщини має не лише туристичний ефект, але й сприяє загальній соціально-економічній активізації історичного середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. А. Субін-Кожевнікова, «Розвиток архітектури м. Вінниці наприкінці XIX – у першій половині XX ст.», дис. канд. арх., Національний університет «Львівська політехніка», Львів, 2020.
2. В. Тимофійченко, ред., Ю. Асєєв, В. Вечерський, О. Годованюк та ін. *Історія української архітектури*. Київ, Україна: Техніка, 2003.
3. Л. Прибега, *Архітектурна спадщина України: пам'яткоохоронний аспект: монографія*. Київ, Україна: Інститут культурології НАМ України, 2015.
4. О. Рибчинський, «Аналіз програм збереження культурної спадщини України», 2017. [online] Доступно: <http://www.kultura.org.ua/wp-content/uploads/Heritage.pdf>. Дата звернення: 08 лист. 2020.
5. Л. Прибега, *Охорона та реставрація об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини України: Методологічний аспект*. Київ, Україна: Мистецтво, 2009.
6. В. Вечерський, *Спадщина містобудування України: Теорія і практика історико-містобудівних пам'яткоохоронних досліджень населених місць*. Ч. 2. Київ, Україна: Науково-дослідний інститут теорії та історії архітектури й містобудування, 2003.
7. О. Рибчинський, «Формування та ревіталізація середмість історичних міст України», дис. док. арх., Національний університет «Львівська політехніка», Львів, 2017.
8. Indrē Gražulevičiūtė–Vileniškė, «Scientific Journal of Riga Technical University Architecture and Urban Planning», 2011. [online] Available: <https://issuu.com/apf.lv/docs/2011journal/38>. Accessed on: Nov. 08, 2020.

Субін-Кожевнікова Альона Сергіївна – асистент кафедри будівництва, міського господарства та архітектури, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: subinkozhevnikova@vntu.edu.ua

Хороша Оксана Іванівна – асистент кафедри будівництва, міського господарства та архітектури, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: korosha@vntu.edu.ua

Subin-Kozhevnikova Alona – teaching assistant of department construction, urban and architectural, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: subinkozhevnikova@vntu.edu.ua

Khorosha Oksana – teaching assistant of department construction, urban and architectural, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: korosha@vntu.edu.ua